

SIYASAL DEĞERLER VE SIYASAL BİLİM

*Ersin KALAYCIOĞLU**

Bilim dallarının “doğa”ya ilişkin olanlarla “topluma” ilişkin olanlar biçiminde ayrılmasından itibaren bu bölünmenin iki yanını birbirinden ayıran özellikler üzerinde sık sık durulagelmıştır. Bu ayırımdan hareket edilerek yapılan iddialarda değerlerin konumunun farkı belirtilerek incelenen olgunun (fact) veya olayın (phenomenon) niteliği dolayısıyla doğa bilimcilerin daha olgusal, toplum bilimcilerin ise daha değere yönelik oldukları zaman zaman vurgulanmaktadır.

Özellikle siyasal bilim içinde değere yönelimin sadece kaçınılmaz olduğunu vurgulamakla yetinmeyerek aynı zamanda bunun “olması gereken” veya arzu edilir bir zorunluluk olduğunu vurgulayanlar da çıkmıştır¹. Bu görüşün şiddetle savunulduğu ve taraftar da topladığını belirtmek yerinde olacaktır. Bu makalede Leo Strauss ve izleyicilerinin görüşlerinin bir eleştirmesini sunmak amacıyla değiliz. Burada, değerlerin toplum bilimleri dallarındaki “çok özel” konumları dolayısıyla onların neden olduğu etkiler hakkında ileri sürülen ve büyük bir olasılıkla doğrudan veya dolaylı olarak Leo Strauss ve Karl Mannheim’dan etkilenmiş olan iddiaların dayandığı temeller incelenmeye çalışılacaktır.

(*) İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde Doçent.

1) Leo Strauss, “What is Political Philosophy?” James A. Gould ve Vincent V. Thursby (der.), *Contemporary Political Thought: Issues in Scope, Value, and Direction*. (New York, Holt, Rinehart and Winston, 1969) içinde s. 46-69.

DEĞERLER VE OLGULAR

Temin edilmesi veya ulaşılması halinde insanı tatmin edecek olan her koşul, nitelik, durum, nesne ve onlara ulaşmak için gerekli olan her özellik ve nitelik değerlidir. Bazı nitelik ve özellikler kendi başlarına değerlidirler. Diğerleriye onlara ulaşmamızı sağladıkları için değerlidirler. Toplumsallaşmamız sırasında bazı toplumsal, kültürel ve siyasal özneler, nitelikler, simgeler ve özelliklerin değerli olduğunu kabul ederiz. Bu kabulleniş toplum halinde ve toplum içinde yaşamamızın doğal bir sonucudur. O zaman her insan, ister bilimle uğraşsın, isterse uğraşmasın bir takım değerlere sahiptir. Eğer söz konusu değerler onun incelemesine açılacak olursa veya bu değerlere ilişkin olguları incelemeye başlarsa, birey ne derece iyi eğitilmiş olursa olsun, o değerleri kendisi için yeterince tatminkar bir düzeyde olup olmadıkları açısından ele alacaktır. Diğer bir deyişle, bir değer yargısında bulunacaktır. Kısaca, birey içinde yaşadığı toplumu ilgilendiren olguları ele alırken, kaçınılmaz bir biçimde değer yargısında bulunacak veya onları değerlendirerek algılayacaktır².

Toplumbilimcinin sosyo-ekonomik statüsü, toplumsallaşması sonucunda geliştirmiş olduğu değer veya inanç sistemi ve incelemekte olduğu olguların doğası gereği, söz konusu olguları, farkına varmaksızın da olsa değer yargısında bulunmaksızın inceleyebilmesi olanaksızdır. Böyle bir durumda olduğunun bilincinde olsa da, yukarıda belirtmiş olduğumuz koşulların kendisinde farkına varamayacağı ne gibi koşullandırmalara yol açtığı ayrıntısıyla bilemediğinden, toplumsal olguları incelerken onları değerlendirmeksizin algılayabilmesi ya son derece zordur, ya da olanaksızdır³.

Kısaca özetlemiş bulunduğumuz bu iddia en ayrıntılı biçimde Karl Mannheim tarafından ifade edilmiştir. Bu iddiaya göre birey öyle bir ideolojik koşullandırma altındadır ki çevresini nasıl algıladığını bile sahip olduğu ve farkında bile olamayacağı değer matrisi

2) Karl Mannheim, *Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology of Knowledge*, (London, Kegan, Paul, Tranch, Trubner and Co., 1936), s. 49 vd.

3) Aynı eser, s. 57-67.

gözüyle görür. Hatta, bu biçimde bir algılama sorunu olduğunu bilse bile bunun içeriğini saptayamaz. Örneğin, bir İngiliz siyaset bilimcisi bir burjuva olarak doğmuş, kendisiyle aynı toplumsal konumda olanlarla beraber eğitim görmüştür. Mesleğini ifa etmeye başladığı zaman demokrasinin erdemlerini benimsemiş veya özümlemişti. Artık, o yapacağı araştırmalarda demokrasinin işleyişindeki aksaklıklara işaret edebilecek özellikleri, istese de, belirli bir biçimde koşullandırılmış olduğu için algılayamayacaktır.

Bu iddiaya göre toplumbilimcinin toplumsal statüsü ve incelediği olgular, onun değerlerinden arınmış, (veya bu anlamda tarafsız), olarak bilimsel faaliyette bulunmasını olanaksız kılar. Böylece tamamiyle öznel olmayan, nesnel (objektif) toplum bilim olanaksızdır. Bu bir ütopyadır. Gerçekleşmesi söz konusu değildir.

ÖZNELLİĞİN ARZU EDİLİRLİĞİ

Siyasal bilime diğer toplum bilimleri içinde özel bir yer sağlayan onun çok eskilere dayanan, köklü bir siyasal felsefe geleneğine sahip olmasıdır. Bu geçmiş içinde, özellikle Eflatun ve Aristo'dan beri "iyi", "erdemli", "adil" ve kısaca mükemmel bir siyasal rejim arayışı bir çok düşünürün hareket noktası veya amacı olagelmıştır. Bu nedenledir ki daha siyasal olay veya olguyu tanımlarken "iyi"yi ve "kötü"yü; "erdemli"yi ve "erdemsiz"i; "adil olan" ve "adil olmayanı" kapsadığı iddia edilmiştir⁴. Leo Strauss'a göre siyasal olgulardan doğanın mekanik işleyişinin veya yöneliminin bir parçasıymış gibi bahsetmek hem olanaksızdır hem de siyasal olayın incelenmesini kuru, boş ve önemsiz bir niteliğe büründürür.

Eğer siyasal olay iyilik ve kötülük, adillik veya adaletsizlik konusundaki iddialardan arındırılırsa "anlaşılamaz". Bir insanın bunlar hakkında bir yargı aracı, standardı olmalıdır. Anlamli bir hüküm yürütebilme için gerçek standartları bilmeliyiz.

"Tüm siyasal eylemler ya korumak ya da değiştirmek amacını güderler. Korumak istediğimizde, daha kötüye doğru gidişi engellemeye çalışırız; değişim istediğimiz zamansa, daha iyi bir

4) Leo Strauss, a.g. makale, s. 47.

şeyin ortaya çıkmasını dileriz. Tüm siyasal eylemler, böylece daha iyi veya daha kötü fikrinin rehberliğinde oluşurlar”⁵.

Tüm siyasal eylemler böylece Strauss tarafından iyinin, iyi yaşam veya iyi toplumun aranmasına yöneliktir. Günlük yaşamımızda siyasal olaylar hakkında “iyi” veya “kötü” biçiminde hüküm verilir. Dolayısıyla, muğlak da olsa bir iyilik ölçümüz söz konusudur. Bu bizim için herhangi bir nedenle sorun oluşturmamak üzere üzerinde düşünemeyeceğimiz bir durumdadır. Ancak bir nedenle onu incelemeye yöneldiğimiz takdirde, bu bizi bir *fikirden* bir *bilgiye* doğru yöneltecektir. Siyasal eylem de bizi “iyi”nin öğrenilmesine yönlendiren bir niteliktedir. Bu yönlendirme tam bir hal aldığı anda, Strauss’a göre siyasal felsefe oluşur.

“Gerçek” siyasal bilim diye adlandırabileceğimiz, siyasal bilimin “özü” de budur⁶. Siyasal şeylerin doğası hakkındaki fikirlerin yerine bilgilerin geçmesini sağlamak siyasal bilimcinin faaliyeti olmalıdır.

SIYASAL BİLİM VE DEĞER YARGILARI

Zaten değer yargıları bilimsel siyasal çalışmalarda, hatta sosyolog ve iktisatçıların çalışmalarında da ne kadar arzu edilmeseler de yer almaktadırlar. Başka türlü de olamaz. Daha yaptıkları “demokratik”, “otoriter” rejim tanımlarında bu tür değer yargıları büyük bir önem taşımaktadır. Strauss’un vardığı ilk sonuç herhangi bir toplumsal olayı (phenomena) veya önemli olayların tümünü değer yargısında bulunmaksızın inceleyebilmenin olanaksız olduğudur. “Büyük devlet adamları, sıradan politikacılar ve deli taklitçilerini birbirinden ayıramayan bir adam iyi bir kütüphaneci olabilir, ama siyasete ve siyasal olaya ilişkin hiçbir şey söyleyemez”⁷.

Böylece Strauss için bir eylemi veya düşüncüyü anlamak ile onu değerlendirmek ya özdeştir, ya da birbirinden öyle ayrılmaz iki özelliktir ki bunları ayırabileceğimizi iddia etmek bile saçmadır. Zaten

5) Aynı makale, s. 47.

6) Aynı makale, s. 48-49.

7) Aynı makale, s. 49-51.

siyasal bilimin “bilimsel” yaklaşımının kullandığı kavramlar ve onları kullananlar değer yargılarına büyük ölçüde yer vermektedirler. Böylece, “değerden-arımmış” siyasal bilim olanaksızdır. Bunu Strauss en açık ve seçik olarak “siyaset nedir” diye sorulduğunda gördüğümüzü iddia etmektedir. Siyaseti tanımlamak “Polis”e, “ülke”ye veya “devlet”e ilişkili olanı belirtmektir ki bu tür toplumların nasıl oluşmuş bulunduğunu belirlemek zorunluluğu böylece yaratılacaktır. Toplum ise amacına atıfta bulunulmaksızın tanımlanamaz. Bu biçimde toplumun amacına atıfta bulunarak yapılmayan siyaset tanımlarının en ünlüsünde tanım modern devleti, onun amacına atıfta bulunulmaksızın belirlemektedir. Ancak devleti ve sivil toplumu amacına atıfta bulunarak tanımlamak suretiyle siyasal eylemleri ve kurumlarıyla ilgili hüküm vererek bir ölçüt geliştirilmiş olmaktadır⁸.

Değer yargılarının reddine veya bilim dışına itilmesine neden olan temel varsayım Strauss’a göre, farklı değerler veya değer sistemleri arasında çıkabilecek çatışmaların insan usuna dayanarak çözülemeyecek olduğunun kabul edilmesidir. Bu Strauss’a göre hiç şüphesiz bir varsayımdır. Bazı değer çatışmaları giderilemeyecek durumda olsa da tüm değer çatışmalarının ussun uygulanmasıyla çözülemeyeceğinin kabulü halinde her ciddi sorunun değer çatışmasıdır diye kulak ardı edilmesi durumu oluşmaktadır.

Bilimsel bilginin en fazla sahip olunması arzu edilen bilgi türü olarak kabul edilmesi, bilim öncesi bilginin gözden düşmesine yol açmaktadır. Bilimsel olarak ilgimizi çektiği ileri sürülen olgular, olgulararası ilişkiler ve onların tekrarlanması biçiminde görülen veya saptanmaya çalışılan bilimsel yasalar, incelenen olayın tecrit edilmesini, içinde olduğu tümünden soyutlanmasını gerektirir. Bilimsel çabalar yanıltıcı sonuçlar doğurmayacaklarsa siyasal olayın içinde olduğu bütünün anlaşılması gerekir. Strauss bütüne, siyasal-toplumsal düzen adını vermektedir. Bu bütünü incelemeyen bilimsel siyasal bilimciler belirli bir siyasal fikrin düşüncesizce kabulünü yapan kimseler olmaktadır. “Siyaset nedir?” sorusu bilimsel olarak ele alınamaz. Onu Sokrat’ın yaptığı gibi diyalektik bir mantıksal tartışma sürecinden ve bilim öncesinden başlayan bir süreçle tanımlaya-

8) Aynı makale, s. 49.

biliriz Strauss'a göre. Bu bilim öncesi terimiyle Strauss ortak duyu veya sağ duyuya dayanan bilgiye atıfta bulunmaktadır. Bazı olayların olduğu gibi görünmesi söz konusudur. Onları mikroskop altında veya teleskopla aramak anlamsızdır⁹.

ÇAĞDAŞ SİYASAL BİLİMİN GÖRECELİĞİ

Siyasal bilime egemen olan pozivitizm, hem "kültürlerarası araştırmayı" amaçlamakta, hem de bunu yaparken Batının son çeyrek yüzyıldır sahip olduğu özelliklerle çeşitli kültürleri değerlendirmektedir. Bu tehlikeden korunmak için toplum bilim çeşitli kültürleri onların kendilerini anladıkları gibi anlamalıdır. Bu tür bir anlama toplum biliminin tarihsel bir anlayışa sahip olmasıyla mümkündür. Tarihsel olarak anlama toplumun görgül biliminin gerçek temelini oluşturur. Ayrıca, toplumbilim toplumsal olaylar hakkında gerçek önermelerden oluşuyorsa, önermeler de sorulara verilen yanıtlarsa, sorular incelemeyi yapan bireyin ilgi alanı çerçevesinde sorulacaktır. Böylece sorular değerleri içerecektir. Soruların yanıtlarının geçerli olup olmadığı mantık tarafından saptansa bile, inceleyicinin ilgi alanı kavramların oluşumunu sağlayan temel kaynaktır. Böylece, bilimin öznel ve nesnel karakteristikleri iç içe geçmiş olacaktır ve onları birbirinden ayırmak olanaksızdır. Toplumun değerleri ve her zaman için toplum bilimin bir parçası olarak var olacaktır. Toplum bilim tarihsel bir özelliktedir. Toplum bilimin bir tarihsel olay olarak ele alınması toplum bilimin ve çağdaş bilimin göreceliğini gösterecektir. Modern bilim, tarihsel olarak nesnelerin belirli bir görece anlaşılma biçimi ve diğer biçimlerden daha üstün olmayan bir şekilde karşımıza çıkmaktadır¹⁰.

"İyi toplum" arayışı bu tür bir uğraş için terkedilebilir mi? Bu soruyu soran Strauss buna 1933'ün oluşumlarını gören bir dünyanın iyi toplum arayışını bir kenara bırakamayacağı yanıtını vermektedir. Böylece "siyasal"ın incelenmesi insanların içinde yaşadıkları topluma karakterini veren düzen veya biçimin, yani rejimlerin incelen-

9) Aynı makale, s. 54-58.

10) Aynı makale, s. 50 vd.

mesini, hatta en iyisinin hangisi olduğunun saptanmasıyla ilgili olmalıdır¹¹. Üstelik, iyi insanın kim veya nasıl bir birey olduğunun saptanması da gereklidir. Straussa göre. Hem toplumu, hem rejimi onları oluşturan bireyle birlikte incelemek, siyasal araştırmanın eğer herhangi bir anlamı varsa, bu anlamın ortaya çıkması olacaktır. Buna en temel, en anlaşılır, doyurucu ve en orijinal biçimde yaklaşmış olan ve Eflatun ile Aristo'da mükellef örneklerini vermiş olan Klasik Gelenektir. Bu düşünürlerin oluşturduğu bütünlük ve felsefi derinlik içinde insanın doğasını, toplumunu, siyasal rejimi tiplerini inceleyen araştırma, toplumun en yüce amacını da ele alarak, ahlaki ve etik sorunları gözardı etmeksizin inceleyen kişi, siyasal olayı inceleyen bireydir. Siyasal bilim (sonsal-nihai) amacı inceleyen bir dal olarak oluştuğuna göre Klasik Gelenek yeniden oluşturulduğunda onun yeterli incelemesi de ortaya çıkabilecektir¹².

Strauss için en yüce değerler, veya toplumun amacı ve onu içeren değer(ler) basit birer tercih unsuru olarak ele alınamazlar. Bu büyük bir hatadır. Siyasetin anlamı da ancak bu bağlamda anlaşılabilir. Felsefi, ahlaki, etik unsurlarından sıyrılmış bir siyaset incelenmesi olamaz. Bu siyasal olayın tanımına aykırıdır. Değere ilişkin olmayan bir siyasal bilim araştırması söz konusu olamaz. Üstelik siyasal bilim de, modern bilimin tümü de değerlerden arınmış değildir ve bu haliyle görececektir.

SIYASAL BİLİMİN DEĞER GÖRECELİĞİ

Buraya kadar özetlemiş olduğumuz görüşler çerçevesinde, siyasal bilimde değerlerin, olguların incelemek üzere seçiliş ve algılanmasında, çözümlenmesinde, yorumunda veya ulaşılan sonuçlarda temel bir rol oynadığı ve çok geniş çapta bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Siyasal bilimde değer göreceliğini yarattığı iddia edilen etkilere biraz daha yakından bakmamızda yarar vardır.

11). Aynı makale, s. 57-58.

12). Aynı makale, s. 58 vd.

i. *Siyasal bilimciler inceledikleri siyasal olguları değerlerinin etkisi olmaksızın algılayamazlar.*

Bu iddia veya hipotez siyasal bilimcilerin inceleme alanına giren olguları seçerken ve gözlemlerken, onları sahip oldukları değerlerin etkisi altında seçip incelediklerini belirtmekte ve doğa bilimlerinde değerlerin benzer bir etkiye sahip olmadıklarını da savunmaktadır.

Herhangi bir bilim dalında faaliyet gösteren bir bilim adamının kendisi için ilginç gelebilecek hatta gelecek vaad eden bir konuyu inceleme alanı olarak seçmesi gayet doğaldır. Bir zoolog için örümcek bacağı yaşamın önemli sırlarını içeren bir olgu, bir astrofizikçi için kara noktalar evrenin sırrının anahtarları, bir antropolog için Kenya'nın Masai kabilesi toplumun sırlarına açılan bir gizemli geçit oluşturabilir. Bir siyasal bilimci için de ABD'nin New Haven kentini kimlerin, nasıl yönettiği, aynı derecede önemli bir bilimsel araştırma konusu oluşturabilir. Sözünü ettiğimiz zoolog çeşit çeşit örümceklerin cirit attığı bir çalılışın kenarındaki bir evde yaşamak, antropolog da büyük babasının Afrika yolculuğundan edindiği izlenimler dolayısıyla yukarıda sözünü ettiğimiz konulara ilgi duyuyor olabilirler. Siyasal bilimci de New Haven kentindeki Yale Üniversitesi'nde öğretim üyesi olması nedeniyle onu daha yakından incelemeye yönelmiş olabilir. Bu nedenlerden dolayı zoolog veya astrofizikçiye oranla daha az bilimsel bir faaliyet içinde bulunduğu iddia edilebilir mi? Bilimsel faaliyette bulunanların seçmiş oldukları inceleme konularının nesnel olarak kontrollü araştırmalar yürütmelerine engel oluşturduğuna ilişkin bir kanıt hiç bir bilim dalı için bulunamamıştır¹³.

Bazen bir elmanın bir fizikçinin başına düşüşü onu düşünmeye ve ayrıntılı bir teorik çatı oluşturmaya giden yola sokacak uyarıcıyı oluşturabilir. Isaac Newton'un oldukça dindar bir kişi olduğu ve gezegenlerin ahengini incelemeye onu yönlendiren temel dürtünün de dinsel inançları olduğuna dair bazı kanıtların varlığı ölü-

13) Ernst Nagel, "The Value - Oriented Bias of Social Inquiry", May Brodbeck (der.), *Readings in the Philosophy of the Social Sciences*, (New York, Macmillan, 1968) içinde s. 98-113.

münden çok sonra yayınlanan yapıtlarında ortaya çıkmıştır¹⁴ Din gibi, fizik bilimiyle yakından ilişkili olmayan bir kaynağın fizikte devir açan bir teorik çalışmaya temel oluşturması, doğa bilimlerinin en gelişmiş olan fizik biliminde bile değerlerin incelenen olgunun seçiminde fevkalade önemli bir yere sahip olduğuna işaret etmektedir.

Değerlerin her bilim dalında gözlemlenecek olguların seçiminde önemli bir role sahip olduğunu kabul etmek olanağı vardır. Siyasal bilim bu bakımdan fizikten farklı bir konumda değildir.

Değerlerin incelenen olguların saptanmasında etkisi bulunsa da bu etkinin her bilim dalı için söz konusu olacağını vurgulamakla birlikte, bunun doğa bilimleri için sorun oluşturmazken toplum bilimleri için ve özellikle siyasal bilim için sorun oluşturduğu düşünülebilir. Değerlerinin etkisiyle siyasal bilimcinin incelediği olguları değerlendirmeksizin algılamasının olanaksız olacağı da iddia edilebilir.

Bu iddia kısmen psikolojiyi ilgilendiren bir niteliktedir. Olayın psikolojik boyutları burada incelenmeye çalışılmayacaktır. Ancak, tek bir siyasal bilimcinin tek bir konuda yaptığı tek bir araştırma söz konusu olduğu zaman bu araştırmacının gözlemlerinin değerlerinden etkilenebileceği, özellikle kullanmaya çalıştığı araştırma yöntemini yeterince kullanamaması halinde mümkündür. Bu durumda da yapmış olduğu hata aynı yöntemi kullanan ve benzer bir konuda araştırma yapmakta olanlar tarafından saptanabilecek durumdadır.

Ayrıca, dünyadaki siyasal bilimcilerin bir kısmı aynı değerleri paylaşıp bile hepsinin söz konusu değerleri özümlemiş olduklarını iddia etmemizi sağlayabilecek bir kanıt da rastlamak olanaksızdır. Dolayısıyla, belirli bir değer ve inanç sisteminin gözlemleri etkilediği hallerde, aynı değer matrisine sahip olmayanların bu tür etkilenmeleri belirtebilecek konumda oldukları da görülmektedir. Nitekim, siyasal gelişme konusunda yapılan ilk çalışmalar böyle bazı suç-

14) Bu ve değerlerin doğa bilimindeki yeri konusundaki örnekler için Alfred de Grazia (der.), *The Velikovsky Affair*, New Hyde Park, New York, University Books, 1966), passim; adlı yapıta, başvurulabilir.

lamalara hedef olmuşlardır¹⁵. Bu eleştiriler sonucunda daha sonra yürütülen araştırmaların çok daha büyük bir hassasiyetle yapıldığı görülmektedir. Karşılaştırmalı siyasal araştırmaların varlığının bir nedeni de, farkına dahi varılmaksızın yapılan ve belirli bir kültürle aşırı derecede hasır neşir olmaktan kaynaklanan hataların önüne geçmek ve tekil ülke incelemelerinde gözlemlenilemeyen olguların varlığına ışık tutmaktır¹⁶. Nihayet, son elli yıldır geliştirilmiş olan bir çok araştırma aracı sistemli ve kontrollü gözlem yapabilme olanlığını siyasal bilimciye de sağlamıştır.

ii. Siyasal bilimde olguların çözümlenmesi de değerlerin büyük ölçüde etkisi altında olan bir süreçtir.

Olgusal gibi görünen iddiaların insan eylemlerini konu alan olgular gözlemlendiği zaman değer yargılarından ayrılmaz bir niteliğe sahip olduğu iddia edilmektedir. Diğer bir deyişle, eğer gözlemlerin algılanmasını değerlerimiz tarafından etkilenmekten koruyabilirsek bile, onları çözümlerken bu yola sapmamızın engellenemeyeceği savunulmaktadır.

Ernest Nagel değer yargılarının betimleyici değer yargıları (characterizing value judgements) ve değerlendirci değer yargıları (appraising value judgements) olarak iki biçimde ele alınarak toplum bilim araştırmalarındaki etkilerinin incelenebileceğini belirtmiştir¹⁷. Eğer belirli bir olay veya olguda özgül bir arzulanmayan niteliğin tanısı (teşhisi) sözkonusuysa, o zaman yapılan iddia betimleyici bir değer yargısıdır. Ancak kullandığımız ifadede nitelenen durumun istenilmeyen bir özellik olarak ele alınması söz konusuyorsa, artık betimleyici bir değer yargısı değil de değerlendirci bir değer yargısında bulunmak söz konusudur. Örneğin, bir tıp doktoru incelediği bir hastaya, "sizin hastalığınız frengidir" derse bir betimleyici değer yargısında bulunmuş olacaktır. Eğer aynı

15) Bu eleştirilerden belki de en ünlüsü Gabriel A. Almond'un sınıflandırmasını ele alan Arthur Kalleberg, "The Logic of Comparison: A Methodological Note on the Comparative Study of Political Systems", *World Politics*, Vol. 19, No. 1 (Ocak 1966), s. 69-82 dir.

16) Gabriel A. Almond ve Sidney Verba, *The Civic Culture*, (Princeton, New Jersey, Princeton Univ. Press, 1963), s. 57.

17) Ernest Nagel, a.g.m., s. 105.

doktor hastaya frengi hastalığının ancak düşük ahlaki kimselerde olduğunu belirtir ve kendisinden tiksindiğini ifade ederse, bir değerlendirici değer yargısında bulunmuş olur. Benzer olarak bir siyasal bilimcinin “Botswana totaliter bir siyasal rejime sahiptir” demesi betimleyici bir değer yargısında bulunması anlamına gelir. Eğer aynı siyasal bilimci “totaliter rejimler insan haysiyeti ile bağdaşmazlar ve onun için Botswana’ya iktisadi yaptırım uygulanmalıdır” diye bir iddiada bulunacak olursa, değerlendirici bir değer yargısında bulunmuş olur.

Tıp doktorunun da siyasal bilimcinin de ilk ifadeleri gözlem sonucunda yapılan bir tanıdan ibarettir. Görgül gerçeğe uygun veya aykırı olabilen bir ifade içeren iddialarda bulunmuşlardır. Tanıda yanlış olmuş olabilirler. İkinci ifadelerindeyse, birer değerlendirme oluşturduklarından dolayı bunları görgül sınamaya tabi tutmak anlamsız ve olanaksızdır. Bu ifadeleri benimsemek veya benimsememek olanağı vardır. Ancak bu durumda benimsemenin de benzer değerlerin paylaşılmakta olduğunun bir ifadesinden ibaret olduğunu unutmamak gerekir. Bu ifadelerin doğru veya yanlışlığı söz konusu değildir. Onların haklılığına inanmak veya inanmamak söz konusudur. Betimleyici değer yargısı gözlemle kanıtlanabilir bir tanımın, değerlendirici değer yargısıysa bir inancın ifadesini içerir.

“Halley kuyruklu yıldızı 13 Mayıs 1998 Cuma günü Dünyaya çarpacaktır” diye iddia eden bir fizikçinin kullandığı ifadede içerilen değer yargısıyla; “İtalya’da 1985 yazında ani bir siyasal katılma artışı ve onu izleyen bir iktidar değişikliği olacaktır” iddiasında bulunan bir siyasal bilimcinin kullandığı ifadede içerilen değer yargısı aynı ve betimleyicidir. “Halley kuyruklu yıldızının dünyaya çarpması engellenmelidir ve bunun için de belirttiğim önlemler alınmalıdır” diyen bir fizikçi, “İtalya’daki ani siyasal katılma artışının yaratacağı istikrarsızlık önlenmelidir; ve bu nedenle bazı önlemler alınabilir” diye bir iddiada bulunan siyasal bilimciden daha az değerlerinin etkisi altında değildir.

Her bilim dalı incelediği olgulara ilişkin çözümlemelerde betimleyici değer yargıları kullanmaktadır. Bu kullanım doğa bilimlerinde toplum bilimlerinden farklı değildir. Vardıkları sonuçların insanlık veya içinde yaşamakta oldukları toplumlar için oluşturduğu anlamı ifade ederken bilim adamları ister kuyruklu yıldızları, ister kan-

seri, ister siyasal değişmeyi incelesinler değerlendirci değer yargılarında bulunurlar. Ancak, çözümlemelerinde kullandıkları yöntem ve mantık kalıplarıyla değerlendirmede kullanılanlar aynı değildir. Çözümleme her zaman görgül sınamaya olanak vermek zorundadır. Eğer çözümleme görgül sınamaya elverişli bir biçime dönüştürülemiyorsa, bilimsel bir faaliyetten söz etmek olanaksızdır¹⁸.

iii. *Siyasal bilimde değerlerin gözlemlere, çözümlemelere etkisi olmasa veya bu etkiler sorun oluşturmaları da, araştırmaların sonuçlarına etkileri vardır.*

Bu hipotez de siyasal olguları ve olayları çözümlemeye çalışan siyasal bilimcinin sahip olduğu koşullandırmalar nedeniyle inandığı değerlerle çelişen bulguları görmezlikten geleceğini ifade etmektedir. Siyasal bilimcinin bunu bilinçli olarak yapması da gerekmemektedir. O, bunu farkına dahi varmaksızın, istemese de, yani bilinçsiz olarak da yapabilecektir. Kısacası, araştırmacı kendisinin denetleyemediği etkiler altında kalması sonucunda ortaya çıkan bir durumla karşı karşıyadır.

Bu tür bir zorluk genellikle, olguların gözlemlenmesi ve çözümlemesi aşamalarından itibaren gelen etkiler aracılığıyla ortaya çıkabilir. Aksi takdirde araştırmacı tarafından söz konusu durumun fark edilememesi hemen hemen olanaksızdır. Eğer değerlerin etkileri daha önceki aşamalarda denetlenmiş ise, sonuçta varılan çözümleme ile yorum farkı çok kolay gözlemlenebilir bir çelişki oluşturmaktadır. Bu duruma araştırmacının meslek etiğini ayaklar altına almaksızın ulaşabilmesi olanaksızdır. Buna hiçbir ciddi akademik çevrede konumlu olan bir birey cüret edemeyecektir.

Üstelik, farkına varılmaksızın değerlerin etkisiyle ulaşılan bir sonucun, aynı alanda çalışan farklı değer matrisine sahip bilim adamlarınca saptanamaması olanaksızdır. Nihayet, varılan her sonuç yenden görgül sınamaya açık bir hipotez niteliğindedir. Bu da onun değerlerinin bir ürünü olduğunun, görgül gerçeği yansıtmadığının, hem de kısa bir süre içinde, anlaşılmasını sağlayacaktır.

18) Karl Popper, "Science: Conjectures and Refutations"; Karl Popper, *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*, (New York, Harper and Row Publishers, 1965), s: 46-59.

Bilimsel faaliyet görgül gerçek hakkında iddialar geliştirmek amacını güttüğüne göre, geliştirilmiş olan hipotezlerin görgül olarak yanlışlığının gösterilmesi halinde de ciddi bir bilimsel sorunla karşılaşılmayacaktır. Görgül gerçeğe uyuşmayan teorinin bilimselliğinin yitirildiği ölçütünün¹⁹ kabulünden itibaren değerlerin etkisi altında, görgül gerçeğe çelişen biçimde oluşan iddiaların yanlışlığı kolaylıkla saptanabilecektir. Bu andan itibaren bilimselliği olmamakla birlikte söz konusu iddianın varlığını sürdürebilmesi olanağı vardır. O artık bir inanç unsuru olabilir. Çok sayıda kimse tarafından inanılan bir iddia biçimine bile dönüşebilir. Böylece, değerlerin etkisi altında oluşan bir iddia yine onların oluşturduğu inanç sisteminin (ideolojinin) bir parçası halinde varlığını sürdürebilir. Ancak bu iddianın bilimsel bir özelliği kalmamıştır.

SONUÇ : DEĞERLER VE SİYASAL BİLİMİN GÖRECELİĞİ

Değerlere son derece önemli bir yer veren yaklaşımların adeta her iddiayı değere ilişkin olarak görmeleri ve zaman zaman "her iddia değere ilişkindir" biçiminde bir görüşe yaklaşımları kendileri için bir sorun doğurmaktadır. Eğer her iddia değere ilişkin ise, her iddianın değere ilişkin olduğu iddiası da değere ilişkin bir iddiadır. O zaman bu iddia da bilimsel iddialar kadar görece, ideolojik ve temkinli bir biçimde yaklaşılması gereken bir iddia oluşturmaz mı? Bu iddiayı yapan, örneğin Leo Strauss veya Kari Mannhiem'in değerlerini bilimsel çabadan daha zamanaşırı kılan özellik nedir? Ne yazık ki bu konuda Leo Strauss'un kendinden mülhem "Mükemmel ve Değişmez Olan"ı (İDEA'yı) bildiği iddiasının ötesinde hiç bir kanıt veya ipucuna rasthyamıyoruz.

Bilimsel teorilerin zaman içinde değiştiğini kabul etmek başka şeydir, bilimin zamana (tarihe) göre görece olduğunu iddia etmek apayrı bir şeydir. Bilim kadar felsefe de görece değil midir? Toplumların çevreleri değişim gösterdiğine, teknolojik bilgi ve bilimsel bilgi sürekli olarak kendini besleyerek, büyüyerek evrim geçiren bir bütün olduğundan, zaman içinde değişim gösterecektir. Ancak bi-

19) Aynı eser, s. 54-55.

limsel değişim bir evrim içerir, yani bir birikime sahiptir. Eskinin buluşları yeni buluşların kökenini oluştururlar. Bunların birikimi bilimde genel teori değişimlerine temel oluştururlar. Eski ve yeni buluşların tümünü birden açıklayan teorilere olanak tanır. Bu bakımdan bilimsel teori tarihsel göreceliğe sahip görünmektedir. Yeni buluşlar olduğu sürece, bu sürecin süreceği kabul edilebilir. Ancak, bu bilimin tarihsel göreceliğini değil, bilimsel teorilerin tarihsel göreceliğini ifade eder. Bilimsel faaliyet başka, bilimsel faaliyetin oluşturduğu özgül teoriler başkadır. Özellikle Leo Strauss bilim kavramını, bu farkı vurgulamaksızın her iki anlamda da kullanmaktadır. Bu kullanım olsa olsa yanlış üretebilecek durumdur.

Bilimsel anlamının (understanding) herhangi bir başka anlama biçiminden farklı olmadığı görüşü, eğer henüz anlamın yitirmemişse, ayrıca eleştirilebilir. Bilimsel anlama, istikrarlı, tekrar edilebilir ve öznel-aşırı (intersubjective), yani bireylere göre değişiklik içermeyen bir anlama biçimidir. Bu haliyle bilimsel faaliyet kim kullanırsa kullansın aynı sonuçları doğuran bir faaliyettir. Nihayet, bilimsel faaliyet, tüm bu ve başka özellikleri dolayısıyla çeşitli sorunları etkin bir biçimde çözmektedir. Bilim birçok hastalığı iyi etmiş; sel, pislik, açlık, haberleşme, vb. sorunları halledebilecek, işe yarayan teknolojik bilgiyi üretmiştir. Böyle bir faaliyet nasıl *herhangi* bir faaliyet olarak ifade edilebilir.

Siyasal olaya böyle bir faaliyet aracılığıyla yaklaşımın değere ilişkin sorunlara yol açacağı düşünülebilir. Yalnızca, siyasal ve/veya toplum bilimciler mi değerlerin etkisine açıktırlar? L. Pasteur Tavuk kolera aşısını, Hulusi Behçet adını verdiği hastalığın nedenlerini bulmaya çalışırken, Newton evrenin yasalarını keşfetmeye çalışırken hiç mi değerlerle ilintili değillerdir? Her bilim adamı çalışmaya iten bir değer, bir psikolojik dürtü vardır. Ancak, biz bilimin bilimselliğini, onun iddialarının mantıksal iç tutarlılığı ve eşanlı olarak bu iddiaların görgül olarak sınanabilirliğinde aramaktayız. Değerlerin bu özellikteki iddialardan oluşan bir teorinin söz konusu iddialarının görgül sınama sonucunda varlığının saptanmasında oynadığı rol ihmal edilebilecek derece küçüktür. Bilimsellik neyin incelenmekte olduğundan çok nasıl incelenmekte olduğuyla ilgilidir. Bu iki olay zaman zaman özdeş addedildiği için bazı ciddi mantık sorunlarına yol açmaktadır.

Değerler, ahlak, din vb. nitelikler de bilimsel olarak incelenebilir. Diğer bir deyişle, değerlerin oluşumu, değişimi, yapısı vb. nitelikleri hakkında mantıksal iç tutarlılığa sahip ve görgül olarak sınanabilir iddialar geliştirilebilir. Görgül sınama sonucunda bunların geçerliliği de gösterilebilir. Çağdaş siyasal bilimin önemli bir bölümü bu tür faaliyetlerle ilgilidir.

Bilimin hem iyiye, hem de kötüye hizmet edebilecek bir nitelikte oluşu Strauss'un önemli bir eleştiri kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle siyasal bilimi iyyinin arayışı olarak görmek istemektedir. Felsefe, özellikle siyasal felsefe hem iyi, hem de kötüye hizmet etmemiş midir? Atom çekirdeğinin parçalanmasını sağlayan fizik bilimi olmuştur. Onun belirli biçimlerde kullanımında siyasal felsefenin hiçbir katkısı yok mudur? İyyinin aranması için yola çıkan Klasik Gelenek, özellikle Eflatun'un kaleminde, en müstebit idarenin savunuculuğuna dönüşmemiş midir? Bu faaliyet, demokrasi hangi koşullarda oluşur diye araştıran, yukarıda tanımlamış olduğumuz biçimiyle bir siyasal bilim araştırmasından nasıl olup da daha üstün bir nitelik kazanmaktadır?

Burada "değerlerden bağımsız" bir bilimsel faaliyet olarak siyasal bilimin var olduğu iddia edilmemektedir. Ancak değerlerin bilimsel faaliyetteki rolü ve anlamı saptanmalı veya tanımlanmalıdır. Her değere ilişkin iddianın, veya tutumun araştırmayı etkiler etkilemez bilimsel faaliyetin son bulduğuna inanmak, bilim diye bir faaliyetin, yalnızca siyasal bilim için değil, hiçbir bilim dalı için söz konusu olmadığını iddia etmektir. Bu da bilimi tanımlamaya çalışırken onu ortadan kaldırıvermemiz sonucunu doğuracaktır.

Burada, bilimsel yöntemin diğer yöntemlere hayat hakkı tanımayan, tek ve daha üstün bir yöntem olduğu da savunulmamaktadır. Ancak, siyasal felsefe ve siyaset ile siyasal bilimin temel itibarıyla farklı sorunlarla, farklı kavramlar, yaklaşımlar ve yöntemler kullanılarak uğraştıkları anlatılmak istenmektedir. Nasıl bilim felsefesi ile bilim, eğitim felsefesi ile eğitim farklı ise, siyasal felsefe ve siyasetle siyasal bilim de farklı iki alan oluştururlar. Bu iki alanın arasında bir bağ olduğu şüphesizdir. Ancak bu onların özerk (otonom) olmadığını göstermeye yetmemektedir.